

प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेच्या
अनुषंगाने सुधारित मार्गदर्शक सूचना.

महाराष्ट्र शासन
उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग
शासन निर्णय क्र. डीएमएफ-०६२१/प्र.क्र.५७/उ-९
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक:- २१ नोव्हेंबर, २०२२

वाचा: १. केंद्रिय खाण मंत्रालय यांचे आदेश क्र.१६.०७.२०१५/एन, VI (पार्ट) दि.१६.०९.२०१५
२. शासन निर्णय क्र. एमडिएफ-०६१५/प्र.क्र.३४/उ-९, दि.०१.०९.२०१६

प्रस्तावना :-

खाण व खनिजे (विकसन व विनियमन) अधिनियम १९५७ च्या कलम ९ (ब) उपकलम १ च्या तरतूदीनुसार राज्य शासनद्वारे खाण बाधीत क्षेत्र व व्यक्तींच्या विकासाकरीता प्रत्येक जिल्हाकरीता (बृन्हमुंबई वगळून) शासन अधिसूचना दि.०१.०९.२०१६ अन्वये जिल्हा खनिज विकास प्रतिष्ठानची स्थापना करण्यात आली आहे.

केंद्र शासनाने प्रस्तुत विषयी जाणिवपूर्वक निर्णय घेवून देशातील सर्व राज्यामधील खनिज विकास प्रतिष्ठानमार्फत खाण बाधीत क्षेत्र व व्यक्तींच्या विकासाकरीता एकवाक्यता रहावी व अशा कार्यक्रमामध्ये सामाजिक विकास व मूलभूत गरजा तेथील लोकसंख्या व बाधीत क्षेत्राच्या स्थानिक गरजा लक्षात घेवून प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजना, जिल्हा खनिज विकास प्रतिष्ठान अंतर्गत निधीमधून राबविण्याबाबत मार्गदर्शक सूचना संदर्भाधीन दि.१६.०९.२०१५ च्या पत्रान्वये सर्व राज्यांना निर्देश दिले आहेत. तसेच प्रस्तुत सूचना खाण व खनिजे (विकसन व विनियमन) अधिनियम १९५७ च्या कलम २० (अ) च्या तरतूदीनुसार राष्ट्रीयहित लक्षात घेवून केंद्र शासनाने राज्य शासनास प्रस्तुत प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजना राबविणे व त्यानुषंगाने मार्गदर्शक सूचना जिल्हा, खनिज प्रतिष्ठानच्या नियमावलीमध्ये अंतर्भूत करण्याच्या सूचना दिलेल्या आहेत.

शासन निर्णय :

प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजना संबंधित जिल्हाच्या खनिज प्रतिष्ठान निधीमधून राबविण्यात यावी. प्रस्तुत प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेचे सर्वसाधारण उदिष्ट खालीलप्रमाणे राहिल :-

- अ) खाण बाधीत क्षेत्र व व्यक्तींच्या विकास व कल्याणाकरीता विविध प्रकल्प, कार्यक्रम राबविणे व सदर कार्यक्रम/ प्रकल्प केंद्र/राज्य शासनाच्या अस्तित्वातील चालू कार्यक्रम व योजनांना सहाय्यभूत पूरक राहतील.
- ब) खनिजयुक्त जिल्ह्यात खाणकामामुळे व त्यानंतर खाणकामाशी निगडीत झालेल्या प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष कृतीमुळे स्थानिक नागरीकांवर झालेले आरोग्य, पर्यावरणीय व सामाजिक व आर्थिक परिस्थितीवरील आघात/ परिणाम कमी करणे व त्यावर उपाययोजना करणे.
- क) खाण बाधीत क्षेत्रातील व्यक्तींना दिर्घ मूदतीचे शाश्वत उपजिविकेचे साधन उपलब्ध करून देणे.
- ड) खाणबाधीत क्षेत्रातील शैक्षणिक मागासलेपण दुर करणे व शैक्षणिक प्रगतीकरीता उपाययोजना करणे.

२. प्रस्तुत प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेचे मार्गदर्शक तत्वे खालीलप्रमाणे राहतील :-

प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजना करीता बाधित क्षेत्र व व्यक्तींची निवडीचे निकष:-

२.१ बाधित क्षेत्र:-

अ) प्रत्यक्ष बाधित क्षेत्र- ज्या ठिकाणी खनिकर्म/खाणकामाशी निगडीत पुढील कृती केल्या जातात जसे, उत्खनन, खनिकर्म, सुरुंग विस्फोट व कचरा विसर्जन (डम्पस्, तळे, वाहतूक इ.)

- I. खाण चालू असलेल्या क्षेत्रातील गावे व ग्रामपंचायती. (सदर खाण क्षेत्रालगतचे गांव, तालुका, जिल्हा व राज्याच्या हद्दीपर्यंत राहू शकेल.)
- II. एखाद्या खाण व खाणसमूहाच्या परिसरातील राज्य शासनाने निश्चित केलेले क्षेत्र, असे क्षेत्र (या प्रयोजनासाठी खाण अथवा डम्पस् पासून १० कि.मी. त्रिज्येचे क्षेत्र) त्याच जिल्ह्यात असेल अथवा लगतच्या जिल्ह्यातील असेल.
- III. खाण क्षेत्राशी प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष निगडीत असल्याने विस्थापित झालेल्या व्यक्तिंचे पुनर्वसीत झालेल्या कुटुंबाची गावे.
- IV. खनिकर्म क्षेत्रामधून आपले आर्थिक गरजा भागविण्यासाठी परंपरागत हक्क जसे चराई, गौण वन उत्पादनांचे संकलन इ. कामे ज्या गावांमधून केले जातात, अशी गावे प्रत्यक्ष बाधीत क्षेत्र म्हणून गणण्यात येतील.

ब) अप्रत्यक्ष बाधित क्षेत्र :- ज्या क्षेत्रातील स्थानिक रहिवाशी खाणकामाशी संबंधीत सर्व कृतिमुळे आर्थिक, सामाजिक आणि पर्यावरणीय दुष्परिणामांचा/ समस्यांचा सामना करीत आहेत व या विपरीत परिणामांमध्ये प्रामुख्याने पाणी, जमीन व हवा यामध्ये होणारे प्रदुषण आणि त्यामुळे या घटकांची खालावणारी गुणवत्ता, तसेच स्थानिक नैसर्गिक संसाधने व मुलभूत व्यवस्थेवर पडणारा अतिरिक्त भार यांचा समावेश होतो.

क) जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान अशा खाणबाधित प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष क्षेत्र व गावांची प्रतिवर्षी माहे-जानेवारी मध्ये यादी तयार करेल व ती वेळोवेळी अद्ययावत करेल.

२.२ बाधित व्यक्ती :-

अ) प्रत्यक्ष बाधित व्यक्तींमध्ये समाविष्ट बाबी / घटक खालीलप्रमाणे :

१. **बाधित कुटुंब** :- भूसंपादन, पुनर्वसन व पुनरस्थापना करताना वाजवी भरपाई मिळण्याचा व पारदर्शकतेचा हक्क अधिनियम, २०१३ च्या कलम ३(क) अन्वये व्याख्या केलेले कुटुंब.
२. **विस्थापित कुटुंब** :- भूसंपादन, पुनर्वसन व पुनरस्थापना करताना वाजवी भरपाई मिळण्याचा व पारदर्शकतेचा हक्क अधिनियम, २०१३ च्या कलम ३(क) अन्वये कलम ३(१२) अन्वये व्याख्या केलेले कुटुंब.

ब) खाणकाम परिसरात ज्या जमिनीवर संबंधित व्यक्तीचा कायदेशीर, व्यावसायिक आणि परंपरागत हक्क आहे अशा व्यक्तींचा खाणबाधित व्यक्तींमध्ये समावेश असेल.

क) बाधित कुटुंबाची निवड संबंधित क्षेत्रातील ग्रामसभा / स्थानिक लोकप्रतिनिधी यांचेमार्फत करण्यात यावी.

ड) जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानमार्फत प्रतिवर्षी माहे-जानेवारी मध्ये बाधित कुटुंबाची यादी वेळोवेळी तयार केली जाईल व ती वेळोवेळी अद्ययावत केली जाईल.

२.३ ग्रामसभेने निवड केलेल्या अन्य पात्र व्यक्ती

३. निधीचा विनियोग :-

३.१ प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेची व्याप्ती :-

प्रस्तुत योजनेमध्ये खालील घटकांचा समावेश असेल:-

प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेमधील प्रत्यक्ष खाण बाधित क्षेत्रामध्ये एकूण निधीच्या किमान २/३ निधी खर्च करण्यात यावा व उर्वरित कमाल १/३ निधी अप्रत्यक्ष खाण बाधित क्षेत्रात खर्च करण्यात यावा. प्रस्तुत योजनेत खाण बाधित क्षेत्र व व्यक्तींचा विकास करताना हाती घ्यावयाच्या बाबी पुढीलप्रमाणे :-

१) **उच्च प्राथमिक बाबी** :- ज्या ठिकाणी योजनेतील किमान ६०% निधी खालील बाबींवर खर्च करण्यात येईल.

१. **आरोग्य** :- खाण बाधित क्षेत्रातील प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष बाधित व्यक्तींना अधिकाधिक आरोग्य सुविधा पुरविणे हे उदिष्ट असावे. यामध्ये केवळ आरोग्यविषयक पायाभूत सुविधांच्या निर्मितीसह आवश्यक मनुष्यबळ, साधन साहित्य देखील पुरविण्यात यावे. याद्वारे निर्माण करण्यात येणाऱ्या सुविधा स्थानिक प्रशासन, राज्य व केंद्र शासन यांच्याद्वारे निर्माण केलेल्या अस्तित्वातील आरोग्य सुविधाला सहाय्यभूत असतील. तसेच माता व बाल आरोग्य कुपोषण व संसर्गजन्य आजार यांच्याशी निगडीत उपाययोजना घेता येतील. सार्वजनिक ठिकाणाची स्वच्छता, मल निस्सारण प्रक्रिया केंद्र, सार्वजनिक स्वच्छतागृहे. खाणकामाशी निगडित आजार व रोगांवर उपाययोजना करण्याकरीता नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ मायनर्स हेल्थ (National Institute of Minerals Health) यांच्याकडील तांत्रिक सहाय्य घेवून विशेष सुविधा निर्माण करता येतील. खाण बाधित व्यक्तींचा गट आरोग्य विमा योजनेची अंमलबजावणी करता येईल.

२) **शिक्षण** :- यामध्ये प्राथमिक व माध्यमिक शाळांमध्ये सुलभ शौचालय उभारणे, शाळेची इमारत/ वर्गखोल्यांचे बांधकाम व दुरुस्ती, प्रयोगशाळा, वाचनालय, कलावर्ग, स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याची सुविधा, शिक्षक व विद्यार्थ्यांकरीता निवासी वसतिगृह, क्रिडा सुविधा, शिक्षक व

अन्य सहायभूत कर्मचारी यांच्या सेवा, ई-शिक्षण सुविधा, अन्य परिवहन सुविधा जसे बस/ सायकल/ रिक्षा/इ., पोषणआहार निगडित कार्यक्रम.

३) **पर्यावरण, संवर्धन व प्रदूषण नियंत्रण उपाययोजना** :- सांडपाणी प्रक्रिया केंद्र तलाव भूजल नाले व अन्य जल ञोतांच्या प्रदूषण नियंत्रण खाणकाम व डम्पस् च्य कृतीमुळे त्या क्षेत्रात होणाऱ्या वायू व जल प्रदूषण कमी करणे, खाण सांडपाणी व्यवस्था, पर्यावरण सुलभ व शाश्वत खाण विकासाकरीता चालु व बंद खाणीतील जल, वायू व जमिन प्रदूषण नियंत्रण उपाययोजना व खाण प्रदूषण तंत्रज्ञान आणि उपाययोजना तसेच कच-याचे संकलन, वाहतूक आणि विल्हेवाट व इतर आनुषंगिक सुविधा

४) **इतर** :-

- अ) पिण्याचे पाणी पुरवठा- केंद्रिभूत जलशुद्धीकरण यंत्रणा, जलप्रक्रिया केंद्र, तात्पुरती / शाश्वत जल वितरण सुविधा ज्यामध्ये एकल पाणी पुरवठा योजनेचा समावेश असेल, जल वितरण पाईपलाईन टाकणे.
- ब) महिला व बालकल्याण :- प्रस्तुत योजनेअंतर्गत माता व बाल आरोग्य कुपोषण, संसर्गजन्य आजार यांच्याशी निगडीत उपाययोजना घेता येतील.
- क) वरिष्ठ नागरिक व विकलांग व्यक्तींचे कल्याण :- प्रस्तुत योजनेअंतर्गत वरिष्ठ नागरिक व विकलांग व्यक्तीचे कल्याण योजना हाती घेता येतील.
- ड) कौशल्य विकास :- स्थानिक पात्र व्यक्तींच्या आर्थिक प्रगती व उत्पन्न वाढीसाठी व उदरनिर्वाहासाठी कौशल्य विकास, प्रकल्प/ योजनांमध्ये प्रशिक्षण, कौशल्य विकास केंद्र, स्वयंरोजगार योजना व स्वयंसहाय्यता गटांना सहाय्य.

॥) अन्य प्राथम्य बाबी :-

(ज्या ठिकाणी प्रस्तूत योजनेतील कमाल ४०% निधी खर्च करता येईल.)

१) भौतिक पायाभूत सुविधा :- रस्ते, पुल, रेल्वे व जल वाहतूक प्रकल्प

२) जलसंपदा :- जलसिंचनाचे पर्यायी ञोतांचा विकास करणे, आधुनिक व स्थानिक पर्यावरणाशी सुलभ जलसिंचन तंत्रज्ञानाचा अवलंब करणे

३) ऊर्जा व पाणलोट क्षेत्र विकास :- पावसाच्या पाण्याचे साठवणूक करणे व पर्यायी ऊर्जा स्तोत्राचा विकास करणे, फळबाग, अत्याधुनिक एकात्मिक शेती, आर्थिक वनीकरण व पाणलोट क्षेत्राचे पुनर्भरण

४) खनिकर्म जिल्हयातील पर्यावरण दर्जा वाढ करण्याकरिता अन्य उपाययोजना

३.२. सर्वसाधारण मागदर्शक सूचना :-

अ) प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेच्या व्याप्तीमधील अनेक घटक शासनाच्या विविध विभागांशी व विकास योजनांशी संलग्न आहेत. त्यामुळे या अंतर्गत हाती घ्यावयाची कामे संबंधित विभागांनीही नियोजित केलेली असू शकतात. सार्वजनिक संसाधनांचा व निधीचा वापर करताना द्विरुक्ती व अपवय टाळणे, अग्रक्रम ठरविणे आणि आंतरविभागीय समन्वय राखणे आवश्यक आहे. यास्तव या योजनेअंतर्गत हाती घ्यावयाची सर्व कामे मंजूरीपुर्वी राज्यस्तरीय संनियत्रण समितीच्या निदर्शनास आणावीत.

ब) प्रधान मंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेत हाती घ्यावयाचे उपक्रम शक्यतोवर जेथे शक्य असेल तेथे राज्य/ केंद्र शासनाच्या अर्थसहायेत चालू असलेल्या योजना/प्रकल्पांना सहाय्यभूत व परस्पर पुरक राहतील. प्रदुषणास चालना मिळेल असे उपक्रम सदर योजनेअंतर्गत राबविण्यात येऊ नयेत. तथापि, जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानच्या अधिकारास बाधा न आणता राज्यस्तरीय योजना व जिल्हा स्तरीय योजनांमध्ये एकवाक्यता व एकसुत्रता आणली जाईल असे उपक्रम हाती घेतले जातील जेणेकरून विकास व कल्याण उपक्रमाद्वारे राज्यस्तरीय अर्थसंकल्पीय संसाधनाला अतिरिक्त हातभार लागेल.

क) राज्य शासन विहित करेल अशा कमाल मर्यादेच्या अधिन राहून जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानच्या एकूण वार्षिक जमा रकमेच्या जास्तीत जास्त ५ टक्के रक्कम प्रशासकीय खर्चाकरिता उपयोगात आणता येईल. (कमाल रु.२ कोटी एवढया मर्यादेत) प्रस्तुत योजनेअंतर्गत तात्पुरते/स्थानापन्न पदे निर्माण करणे, तसेच प्रतिष्ठानकरिता/ जिल्हा खनिकर्म कार्यालयाकरिता वाहन खरेदी करणे/ वाहन भाडेतत्वार घेणे यासाठी राज्य शासनाची पूर्व परवानगी आवश्यक राहील.

ड) जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान/ जिल्हा खनिकर्म कार्यालयाकरिता उपलब्ध होणारे नवीन/ भाडेतत्वारील वाहन हे जिल्हा खनिकर्म अधिकारी तथा सदस्य सचिव, नियामक परिषद यांच्या अखत्यारित असेल, तसेच प्रत्येक जिल्हयाकरिता एकच चारचाकी वाहन अनुज्ञेय राहील.

इ) जर एखाद्या जिल्हयातील खाणीचे क्षेत्र अन्य जिल्हयात देखील येत असल्यास अन्य जिल्हयात असलेल्या क्षेत्राच्या टक्केवारीच्या सम प्रमाणात खाण मालकाकडून प्राप्त होणारे अंशादान संबंधीत जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानकडे बाधित क्षेत्राच्या विकास कामांसाठी हस्तांतरित करण्यात येईल. एखाद्या प्रकरणात बाधीत क्षेत्राच्या/व्यक्तिच्या विकासाशी संबंधीत प्रकल्प/ योजना जिल्हयाच्या हददीबाहेर देखील हाती घ्यावयाची झाल्यास राज्य शासनाच्या पुर्वपरवानगी नंतर असा प्रकल्प/ योजना हाती घेता येईल. रस्ते, पुल बांधणी इत्यादी सारखे सर्वसाधारण पायाभूत सुविधा प्रकल्प निधी विनियोगाच्या प्राथम्य क्रमानुसार विहीत आर्थिक मर्यादेच्या पलिकडे

खर्च करावयाचे झाल्यास प्रत्येक प्रकरण परत्वे संबंधित जिल्हयाचे विशेष महत्व लक्षात घेऊन राज्य शासनाच्या पुर्वमान्यतेनेच हाती घेता येईल. अन्य प्राथम्य बाबी या अंतर्गत खर्च करावयाच्या प्रस्तावांची माहिती केंद्र शासनाला देणे व सदर खर्चास राज्य शासनाची पूर्व परवानगी घेणे बंधनकारक राहील.

ई) शाश्वत रोजगार निर्मितीसाठी जिल्हा खनिज प्रतिष्ठाणच्या एकुण वार्षिक जमा रकमेपैकी पर्याप्त रक्कम / निधी या प्रयोजनासाठी राखीव निधी म्हणून ठेवण्यात येईल.

३.३. अनुसूचित क्षेत्राकरिता विशेष तरतूद-

प्रधान मंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेच्या अनुसूचित क्षेत्रात अवलंबविण्याची कार्यपद्धती भारतीय संविधानाचे कलम २४४ व त्यासह परिशिष्ट V व VI मधील अनुसूचित जाती आणि आदिवासी क्षेत्र आणि पंचायत (अनुसूचित क्षेत्राचा विस्तार) अधिनियम १९९६ PESA आणि अनुसूचित जमाती आणि अन्य पारंपारिक वन निवासी (वन हक्कांची मान्यता) अधिनियम २००६ च्या तरतुदी प्रमाणे राहील.

I) खाण बाधित गावे अनुसूचित क्षेत्रात असल्यास ;

ग्राम सभेची मान्यता खालील बाबीसाठी आवश्यक राहील.

अ) प्रधान मंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेतील सर्व आराखडे, कार्यक्रम व प्रकल्पांना
आ) राज्य शासनाच्या प्रचलित मागदर्शक तत्वाप्रमाणे लाभार्थीची निवड करणे.

II) प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेत हाती घेतलेल्या कामांचा/ प्रकल्पांचा अहवाल प्रत्येक आर्थिक वर्षाच्या समाप्तीनंतर माहे-एप्रिल/ मे मध्ये ग्रामसभेत सादर करण्यात येईल.

(ग्राम सभा म्हणजे पंचायत (अनुसूचित क्षेत्राचा विस्तार) अधिनियम १९९६ (४०/१९९६) च्या तरतुदींच्या अंमलबजावणीच्या उद्देशाने अभिप्रेत असलेला अर्थ)

४. करार/कामांची अंमलबजावणी -

१) राज्य शासन विहित करेल त्या पद्धतीने जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान वस्तु/कामाचे संपादणूक (procurement) करेल.

२) लाभार्थी व सर्व यंत्रणांना निधीचे वाटप त्यांच्या बँकेच्या खात्यात करण्यात येईल.

५. पारदर्शकतेची पुर्तता-

१) राज्य शासन जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानकरिता संगणक संकेतस्थळाची (web site) निर्मिती व व्यवस्थापन करेल व त्यामध्ये खालील माहिती ठेवेल व वेळोवळी अद्यायावत करेल.

i) जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानचे संगठन व त्या अंतर्गत विविध शाखा असल्यास,

ii) खाण बाधित क्षेत्र व व्यक्तिंचा तपशिल व यादी.

iii) खाणपटटाधारक व आवश्यकतेनुसार इतरांकडून प्राप्त होणारे एकूण अंशादानाचे तिमाही विवरणपत्र

iv) जिल्हा खनिज प्रतिष्ठाणच्या सर्व बैठक सूची/कार्यवृत्त/इतिवृत्त आणि कार्यपुर्तता अहवाल.

v) वार्षिक आराखडा आणि अर्थसंकल्प कार्यादेश व वार्षिक अहवाल.

२) चालू कामांची ऑनलाईन स्थिती- प्रधानमंत्री खनिज क्षेत्र कल्याण योजनेतील सर्व प्रकल्प/कार्यक्रमांचे अंमलबजावणीची सदयास्थिती/ प्रगतीचा तपशिल संकेतस्थळावर देण्यात येईल. ज्यामध्ये कामाचे स्वरूप व विवरण, लाभार्थीची यादी, प्रस्तावित किंमत अंमलबजावणी यंत्रणा काम चालू व समाप्तीचा अपेक्षित कालावधी/ दिनांक, गत तिमाहीचा भौतिक व आर्थिक प्रगती अहवाल.

३) जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान अंतर्गत प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष बाधीत क्षेत्र आणि व्यक्तिंच्या कल्याणाकरिता/ विकासाकरिता मंजूर करण्यात आलेले प्रकल्प, कामे इत्यादींना वितरीत करावयाच्या निधी हा तीन टप्प्यात वितरीत करण्यात यावा, त्यानुसार मंजूर प्रकल्प/ कामे इत्यादींना संबंधीत यंत्रणांकडून प्रशासकिय मान्यता प्राप्त झालेनंतर मंजूर निधीच्या प्रथम टप्पा २० %, दुसरा टप्पा ५०% व तिसरा आणि अंतिम टप्पा ३०% याप्रमाणे वितरीत करण्यात यावा.

४) जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान अंतर्गत प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष बाधीत क्षेत्र आणि व्यक्तिंच्या कल्याणाकरिता/ विकासाकरिता मंजूर करण्यात आलेले प्रकल्प, कामे इत्यादी विहित कार्यपद्धीनूसार करण्यात आले आहेत किंवा कसे? याबाबत संबंधीत जिल्हा खनिकर्म अधिकारी तथा सदस्य सचिव यांनी प्रत्यक्ष खात्री करावी. योजनेंतर्गत कामे/ प्रकल्पांकरिता भौगोलिक स्थानदर्शक चिन्हाचा (Geo-tagging) वापर करावा जिल्हा खनिकर्म अधिकारी तथा सदस्य सचिव यांच्या खात्रीनंतर संबंधीत प्रकल्प/ कामे इत्यादीचे निधी वितरण करण्याची दक्षता घेण्यात यावी.

६. लेखा परीक्षण-

प्रति वर्ष माहे एप्रिल/ मे मध्ये जिल्हा खनिज प्रतिष्ठाणचे लेखे प्रतिष्ठाण तर्फे नियुक्त सनदी लेखापालाकडून अथवा राज्य शासन विहित करेल अशा पद्धतीने लेखापरिक्षण करेल व त्याचा अहवाल तसेच वार्षिक अहवाल जिल्हयातील नागरीकांस माहितीस्तव उपलब्ध करण्यात येईल.

७. वार्षिक अहवाल व वार्षिक लेखा परिक्षण-

- अ) जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान प्रति वर्ष आर्थिक वर्ष समाप्तीच्या तीन महिन्याच्या आत (माहे जून पर्यंत) संबंधीत वर्ष भरातील उपक्रमांचा/ प्रकल्पांचा वार्षिक अहवाल तयार करेल व जिल्हा खनिज प्रतिष्ठान / नियामक परिषदेच्या समोर ठेवेल.
- आ) जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानच्या मान्यतेनंतर एक महिन्यात वार्षिक अहवाल राज्य शासनास सादर करण्यात येईल, तसेच संगणक संकेतस्थळावर देखील उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- इ) प्रत्येक जिल्हा खनिज प्रतिष्ठानचा वार्षिक अहवाल राज्य विधीमंडळास सादर करण्यात येईल.

उपरोक्त मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे सर्व जिल्हा खनिज प्रतिष्ठाण यानी प्रस्तुत योजनेची अंमलबजावणी करावी व विवक्षीत मुद्यांबाबत स्पष्टीकरण हवे असल्यास राज्य शासनास संदर्भ करण्यात यावा.

उपरोक्त शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळा वर उपलब्ध करून देण्यात येत आहे. त्याचा संगणक संकेताक २०२२११२११७३७१५२५१० असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशाने व नावाने,

(रविंद्र गुरव)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत-

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- ३) मा.उपमुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- ४) मा.अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई-३२
- ५) मा.सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई-३२
- ६) मा.विरोधी पक्ष नेता, विधानसभा, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई-३२
- ७) मा.विरोधी पक्ष नेता, विधानपरिषद, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई-३२
- ८) मा.मंत्री (उदयोग व खनिकर्म), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ९) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
- १०) संचालक, भूविज्ञान व खनिकर्म संचालनालय, नागपूर
- ११) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र खनिकर्म महामंडळ, नागपूर
- १२) सर्व जिल्हाधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालय, खनिकर्म शाखा, संबंधित जिल्हा.